

נושא הגיליון

תנאי בקדושת ביהכנ"ס

בתי כנסיות שבבבל

תקציר הסדרת: גיליון מספר 492 בנושא קדושת בית הכנסת. גיליון מספר 493 בנושא אש"ל בבית הכנסת. גיליון מספר 494 בנושא סעודת מצוה בבית הכנסת. הגיליון הנוכחי מספר 495 בנושא תנאי בקדושת בית הכנסת.

בגיליון הנוכחי נלמד, האם מועיל 'תנאי' בבניית בית הכנסת? האם רק בחורבנו, או גם בישובנו. רק בבבל, או גם בארץ ישראל. רק במבנה ארעי, או אפילו במבנה קבע. רק בשעת הדחק, או אפילו במצב רגיל. רק תשמיש חולין, או אפילו שימוש מבוזה. רק באופן שעשה תנאי בפירושו, או אפילו בסתמא. והאם על ידי התנאי מפסיד קדושת בית הכנסת? חילוקי המנהגים בין בתי כנסת של ספרדים, אשכנזים, חסידים.

1. שלוש שיטות בראשונים

על תנאי: מבואר **בגמ'** (מסכת מגילה דף כח:): אמר רב איש בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשויון, ואף על פי כן אין נוהגין בהן קלות ראש, ומאי ניהו חשבונות. ומבאר **רש"י** (ד"ה על תנאי) שהכוונה על מנת שישתמשו בהן.

וישנם שלוש דעות בראשונים, באיזה אופן מועיל התנאי:

א. לשיטת **תוס'** (ד"ה בתי כנסיות של בבל) ו**הרא"ש** (פרק ד סימן ז) התנאי מועיל רק בחורבנו בזמן שהן בטלין שלא יהיה בהם קדושה, ולא מועיל תנאי בשעה שהם בנויים. ולזרוע אסור בתוכו אפילו לאחר שנחרב, שהוא קלות ראש ביותר ועוגמת נפש. עוד חידשו תוס', שדווקא בבבל מועיל התנאי, שהרי כשיבוא המשיח במהרה בימינו תפקע קדושתן, אבל בארץ ישראל לא מועיל תנאי שקדושתם לעולם קיימת.

וביאר **הביאור הלכה** (סעיף יא ד"ה אבל בישובו) הסברא שלא מועיל תנאי בישובו של בית הכנסת, כיון שיש מצוה שישראל יהיה להם מקדש מעט בכל מקום שהם, ולכן גזרו חז"ל שבית כנסת קבוע לא יועיל תנאי בישובו, להשתמש בה תשמישי חול, כי אם כן אין עליו שם בית הכנסת כלל, אלא כבית בעלמא.

ב. לשיטת **רש"י** (כפי שהובא ברא"ש בבא בתרא פרק א אות

דבר העורך

איך פועל תנאי?

הגבלה בחלונות: יש להבין תחילה מהו תנאי בקדושת בית הכנסת, וכיצד הוא פועל להתיר איסורי אש"ל: האם הוא גורם לפחות קדושה? וכיצד ניתן להתנות על דבר שנראה כ"מתנה על מה שכתוב בתורה"?

והביאור בזה, שיש שני רובדים בכל חלות הלכתית: **החפצא** - המעמד העצמי, חלות קדושת בית הכנסת שהוא בית מקדש מעט, חיוב קדושתו ואיסור חילולו, שלדעת כמה ראשונים הוא מדאורייתא, ויש אומרים שהוא רק מדרבנן.

הדינים הנוספים - דינים והגבלות שמצטרפות לאחר עצם החלות של קדושת בית הכנסת, כמו איסור אכילה ושתייה בבית הכנסת, שאיסורו רק מדרבנן, שאילו היה אסור מדאורייתא לא היו מתירים מפני הדוחק של האורחים.

לפי זה מובן: שגם לאחר התנאי - יש קדושת בית הכנסת, ולכן דינים רבים עומדים בתוקפם כמו איסור קלות ראש. ומה שמועיל התנאי - הוא רק להפקיע את דיני איסור אש"ל, שהם תוספת על עצם הקדושה, ובהם רשאי להתנות שלא יחולו.

מכאן גם השיטות השונות: יש שסברו שהתנאי חל רק בחורבנו, כי בבנינו התנאי סותר את חלות קדושת בית הכנסת, ויש אומרים שגם בישובו, מועיל לעשות תנאי להגביל את איסורי אש"ל.

ומה שיש סוברים שאין ראוי להרבות בתנאים מפני 'הפסד קדושת בית הכנסת' - אין הכוונה שהקדושה מתבטלת לגמרי, אלא שמאבדים מעלה - את אותן הגדרות, שהן מרוממות את בית הכנסת למדרגה גבוהה יותר במעמד מקדש מעט.

מאידך, המתירים סברו שגם אם מאבדים מעלה זו - עדיף לעשות תנאי כדי שלא יבוא לידי מכשול.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

ולכן מסיק שאפשר לסמוך על הרמב"ן, שמועיל תנאי אפילו בישובו של בית הכנסת כשהוא מדחוק, וסיכס שיש שלוש דרגות:

א. קלות ראש גדולה כמו חשבונות ושחוק והיתול וכדומה, אסור גם בבבל ואפילו אם עשו תנאי, ובין בישובו ובין בחורבנו.

ב. תשמישי חול שאין בהם קלות ראש כלל, מהני תנאי בכל מקום, בין בישובו ובין בחורבנו (משנ"ב ס"ק לד לח).

ג. אכילה ושתייה וכדומה שיש בו קצת קלות ראש, בבבל מועיל תנאי לפחות לזמן שבית הכנסת חרב לפי דעת השו"ע, ולכמה פוסקים מותר גם כשבית הכנסת מיושב, להאכיל שם עניים כשהמקום דחוק, ואף בארץ ישראל יתכן שיש להקל בכל זה.

נמצא שדעת המשנ"ב שמועיל תנאי גם בארץ ישראל, לאכילה כשהמקום דחוק, או לענין סעודת מצוה (שער הציון ס"ק יד). אמנם, לעיל במשנ"ב (ס"ק ה) ובביאור הלכה (סעיף א ד"ה ואין), ושע"צ (ס"ק יד) כתב להתיר רק בחו"ל.

בית כנסת זמני: כתב האליה רבה בשם הב"ח (סימן קנג) הובא בביאור הלכה (סעיף יא ד"ה להשתמש בו) שאם התנה להתפלל עד זמן פלוני, ואחר כך לא יתפלל בו כלל, יכול להשתמש בו אחרי שעבר הזמן במה שירצה.

ותמה הביאור הלכה, שלא נחשב הזמנה כלל כיון שהוא רק לזמן, ולכן גם בזמן שהוא מתפלל בו אין בו קדושת בית הכנסת, כפי שמוכח במדרכי שהביא הב"ח. אך לענין קלות ראש כגון חשבונות ראוי להחמיר בתוך הזמן, וכל שכן שחוק והיתול, ולענין אכילה ושתייה ושאר תשמישי אין להחמיר אף בשעה שהוא מתפלל בו.

וכן הביא במשנ"ב (סימן קנג סק נא שער הציון ס"ק נ) **מהבית יוסף בשם המרדכי**, וכן כתב בספר **דמשק אליעזר** ובספר **שמן המאור** שאם הזמין אותה לבית התפילה רק לפי שעה דהיינו עד שיעבור הרגל או היריד מפני שאז הדרך שמתקבץ אנשים, לא חשיבא הזמנה כלל ומותר אפילו בעת הרגל לאכול ולשתות בו.

3. שיטות פוסקי זמנו

מנהג העולם: לדעת האגרות **משה** (אורח חיים חלק א סימן מה, או"ח חלק ב סימן מד) למרות שהביאור הלכה מתיר לסמוך על הרמב"ן לאכול ולשתות בישובו רק בשעת הדחק, מכל מקום בהרבה מקומות בחו"ל המנהג להקל גם שלא בשעת הדחק, כשיטת רש"י והאור זרוע. וכן המנהג להתיר כמעט בכל המקומות לצורך מצוה קצת, כגון לאכול סעודה שלישית בבית הכנסת, למרות שאינו צורך גדול שהרי יכול כל אחד לאכול בביתו, וכן נוהגים לעשות משתה בקריאת החתן לעליה בתורה או שמחת הבר מצוה, אף

ז, ובחידושי הר"ן מגילה דף כח: ד"ה ואין) **האור זרוע** (חלק ב סימן שפח) אפילו בישובו של בית הכנסת מועיל תנאי.

והוסיף **האור זרוע** שזה דוקא בבית הכנסת של בבל, ובהם מותר לאכול ולשתות ואפילו בני אדם שאינם תלמידי חכמים. אבל קלות ראש ממש כגון שחוק והיתול וכיוצא בו, לא מועיל להתיר אפילו במקום שעשו תנאי.

וביאר כוונתו בביאור הלכה (סימן קנא סעיף יא ד"ה אבל), שהריא"ז פירש הטעם שמותר לעשות תנאי בבבל, משום שהיה מצוי שם אורחים בבית הכנסת, משמע שמצד הדין מועיל תנאי בכל מקום גם בישובו, אלא שבבבל היה הדרך לעשות תנאי כי היה מצוי אצלם אורחים.

ג. לשיטת הרמב"ן (מגילה דף כו: ד"ה והא) והר"ן (על הרי"ף דף ט. מדפי הרי"ף ד"ה בתי) והרשב"א (מגילה דף כח: ד"ה בתי כנסיות, שו"ת הרשב"א חלק ד סימן רעח) התנאי מועיל בין בישובו ובין בחורבנו, אך ההיתר הוא רק בשעת הדחק, כאשר אנשי העיר צריכים להאכיל בהן עניים או להשכיב שם או שאר צרכי העניים לפי שעה, או לתלמידי חכמים שאין להם מקום אחר, אבל שלא בשעת הדחק אסור, ולא מועיל להתיר קלות ראש וחשבונות אפילו בחורבנו.

2. הכרעת השו"ע והמשנ"ב

דעת המחבר: לדעת השו"ע (סימן קנא סעיף יא ומשנ"ב ס"ק לא-לח) אם כשבנו את בית הכנסת התנו עליו שיהיה מותר להשתמש בו, מותר להשתמש בו בחורבנו, אבל אחרי שכבר בנו לא מועיל לעשות תנאי. ודוקא שהתנו בפירוש, אבל אם לא עשו תנאי, לא אומרים שמסתמא הם עשויות על תנאי. ויש מעשדים להקל שאפילו בסתמא אומרים שנעשה על תנאי.

בזמן שבית הכנסת בנוי, לא מועיל תנאי. ואפילו בזמן שבית הכנסת חרב, מועיל תנאי רק לתשמיש רגיל ולא מועיל לתשמיש מגונה, כגון זריעה או חשבונות של רבים, וכן מרחץ ובורסקי ובית הטבילה ובית הכיסא. וכל ההיתר הוא רק בבתי כנסיות שבחוצה לארץ, אבל בבתי כנסיות שבארץ ישראל, לא מועיל שום תנאי.

דעת המשנ"ב: מאידך לדעת הביאור הלכה (ד"ה אבל) רק תוס' חידשו שלא מועיל תנאי בארץ ישראל, וכל הראשונים נחלקו עליו שלא הוזכר זה בגמ', והרא"ש והטור השמיטו דין זה, ולמה לא יועיל כמו כל תנאי בתשמישי בקדושה כמבואר בסימן קנד.

ותוס' לשיטתו שהתנאי מועיל רק בחורבנו, מכח זה חידשו דין נוסף שרק בבבל מועיל התנאי, כי יתבטל קדושתו, ולא מועיל התנאי בארץ ישראל אפילו בחורבנו שקדושתו עולמית. אבל לסוברים שהתנאי מועיל גם בבנינו, אין הבדל בין בכל לארץ ישראל.

בתמונות: שמחת הבר מצוה של הגר"ד יצחק שאול קניבסקי שליט"א בבית הכנסת לדרמן אלול תשמ"א נראים: הגר"ש קרליץ, הגר"ח קרליץ, הגר"מ הגר"ש ברמן, הגר"ח קניבסקי, הגר"מ דויטש, הגר"ש אלישיב (מתוך ספר 'הרבנית' עמוד 165)

בר מצוה להגר"ש קניבסקי נראים: הגר"ש קרליץ, הגר"ח קרליץ, הגר"מ ברמן, רבינו, הגר"מ דויטש

בר מצוה להגר"ש קניבסקי

שעדיף שלא לעשותו, כי מפסידים בכך קדושת בית הכנסת, אבל אם יודעים מראש שיאכלו בבית הכנסת, כגון בקידושים וכדומה, עדיף שיעשו תנאי בשעת בנינו, ואף שמפסידים בכך מעלת קדושת בית הכנסת, עדיף שלא יכשלו באיסור. והגבאים המתעסקים בבנין יתנו כן לפני שנכנסים להתפלל שם בפעם הראשונה.

לדעת **החוט שני** (הלכות בית כנסת עמוד רמח, זכרון משה עמוד טט) התנאי הוא דבר חלוש, שהרי בונים בית הכנסת, ומה שייך לומר שלא עושים אותו בית הכנסת, ודוקא בית הכנסת שבבבל שהם רק ארעי, בזה מועיל תנאי לאכול בהם. ועכ"פ אם עושים תנאי צריך לעשות תנאי בפירוש ולא אמרינן בסתמא דעשו על תנאי, אלא אם כן נחליט שאין אלו בתי כנסיות כלל אלא שטיבלאך, וכמו שיש

שלא ברור שיש בזה ענין מצוה. והחסידיים נוהגים להטיר בבתי כנסת שלהם, אפילו אכילת רשות ממש, כגון ביום היארצייט.

ואם הקדישו את בית הכנסת רק לזמן קצוב, שידעו שאח"כ יעבור לידי הגויים, ועשו תנאי שאין בו קדושת בית כנסת כלל, מועיל התנאי לכל השיטות, משום שאינו בית כנסת כלל, ואין זה מתנה על תקנת חכמים. ומה שיוצא שלא קיימו מצות חכמים לבנות בית כנסת, במקום הצורך מותר.

ואפילו לסוברים שלא מועיל תנאי בבנינו משום 'מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל', ואף שאיסור אכילה הוא רק מדרבנן, הכלל של תנאו בטל נאמר גם בתקנת חכמים, שחפץ שיהיה קדושת בית הכנסת בלי האיסורים, וזה אי אפשר, שהרי יש מצות בניית בית הכנסת בקדושה 'בית מקדש מעט' מעין המצוה של בנין בית המקדש, ומועיל רק להטיר לאחר חורבנו כי לא הקדיש את הקרקע, מכל מקום באופן שאינו בית כנסת כלל מועיל.

מובא **בארחות רבינו** (חלק א עמוד קמט) כשהוסיפו על בית כנסת לדרמן, התנו שיכולו להשתמש בו בשמישי חול, ומסתמא היה על דעת **הגר"י קניבסקי זצ"ל**, שסבר שמועיל תנאי גם בארץ ישראל, וגם דעת **החזו"א** היתה כן, ואמר שהביאור הלכה צודק.

וסיפר **הגר"ח קצ"ל** שהחזו"א אמר לגבי הביהמ"ד בביתו שאין לזה דין בית המדרש, רק חדר שייחד להתפלל בו, ובכל עת שירצה יכול להתליפו עם חדר אחר בדירתו להתפלל בו. ולמרות שהיה בו מנין אמר שאין לו דין של בית הכנסת כלל, אלא ביתו שנותן רשות להתפלל בו, ולכן לפעמים אכלו בו בשבתות ובשבת שחל בערב פסח.

וכתב **הגר"מ רובין שליט"א** (גיליון לענין הלכה מספר 272 פרשת בלק תש"פ) בשם הגר"ח קניבסקי, ששאל אותו האם לעשות תנאי קודם תחילת בנין בית הכנסת, ואמר שמן הנכון לעשות תנאי, ושאל אותו הרי שאז מפסידים את ענין קדושת בית הכנסת, שהרי בית כנסת שנבנה על תנאי קדושתו קלישא טפי מבית כנסת שלא עשו בו תנאי, ואמר לי שלמרות זאת כך נכון לעשות, והוסיף דעל ידי כך מונעים רבים מלעבור על איסורים, וכגון אם מישוהו יאכל בבית הכנסת וכו', ואמר לי שגם בבית הכנסת לדרמן עשו תנאי.

לדעת **הגר"ש אלישיב זצ"ל** (וישמע משה חלק א עמוד עב, יבקשו מפיהו עמוד רל-רלא, עדות תלמידיו הרבני הילכתא) כשיש קדושת בית כנסת אין מועיל תנאי, ואם רוצים לאכול בקידושים וכדומה, או לגור מעל בית הכנסת, צריך לעשות תנאי שאין קדושת בית כנסת כלל. ובבית כנסת כזה אין עדיפות להתפלל בבית כנסת מאשר להתפלל בבית.

ועל התנאי הזה שאין כלל קדושת בית כנסת, אמר

הקדושה של בית הכנסת היא סיבה שהתפילה התקבל שם, ולכן נכון להתנות ולומר כך: הננו מייחדים המקום הזה שעיקרו לתורה ותפילה, אבל תנאי אנו מתנין שמותר לנו בכל עת שנרצה לאכול לשתות ולישון ולדבר בו מה שנרצה, אבל עיקרו לתורה ותפילה, ולמעשה אין המקום קדוש בקדושת בית הכנסת לכל דיניו כפי התנאי, אך עיקר מעלת בית הכנסת שהוא מקום מיוחד לתורה ולתפילה יש בזה, כי נחשב כשיר בקדושה שאינו קדושה גמורה כבית הכנסת שכולו קודש, אלא הוא קדושה שעיקרו לתפילה.

ומקום שלכתחילה לקחוהו רק לשכירות לזמן, ומעיקרא לא הקדישוהו לבית הכנסת, לכל הדעות מותר על ידי עשיית תנאי, שגם אין רשאי להקדישו לבית הכנסת מחמת שאין זה שלהם להקדישו ולאוסרו.

והיה מקרה שאחד נאם על פוליטיקה בבית הכנסת, והורה שהדבר אסור מדינא, ואם התירו לאכול ולשתות וכדומה שתנאי מועיל והתנו לכך, אבל לדבר שאין בזה שום צורך ולא נוגע לדת כלל, פשיטא שראוי לאסור וזהו בדיון בית הכנסת.

ולדעת הגר"ר **שריאל רוזנברג שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא) נכון לעשות תנאי, ואין מפסידים את קדושת בית הכנסת, אלא שלגבי אותם שימושים לא חל הקדושה, ולכן יש דברים שכלפיהם לא מועיל תנאי. ואכן יש שיטות שלא מועיל בכלל תנאי.

וכתב **בשו"ת דברי חיים** (חושן משפט חלק ב סימן לב), שמנהג צדיקי הדורות שלא יחול כלל קדושת בית הכנסת ובית המדרש, אלא הוא בית ועד לחכמים לתורה ותפילה ולהתאסף יחד בכל מה שיצטרכו.

והשיב הגר"ר **יהושע מנחם מנדל ארנברג זצ"ל** (דבר יהושע חלק ב סימן כ) שלכן נקרא 'בית החסידים' לומר שאין לו כלל דין בית הכנסת גם ללא תנאי, ואף שמתפללים ולומדים שם עיקר המקום הוא להתכנסות החסידים, ולכן מותר לאכול ולשתות ולישון שם.

הגר"י ידיד זצ"ל נשאל בדבר הפולמוס שהיה בזמנו האם מועיל תנאי להתיר אכילה וכדומה בבית הכנסת, ובתשובתו **בשו"ת שארית יוסף** (או"ח סימן ג) אוסר עישון סיגריה בבית הכנסת, ואין לסמוך על המנהג שנעשה שלא כדין. ואילו בתשובתו **בשו"ת ימי יוסף** (בתרא או"ח סימן ד) צידד להתיר אכילה ושתיה בבית המדרש כאשר יש בזה צורך, כיון שעושים תנאי, וכך מנהג ישראל לאכול ולשתות בבית הכנסת ביארצייט ובמוצאי תענית וכדומה. וגם עישון סיגריה בכלל ההיתר שכך נהגו ישראל, ואין להרהר אחר המנהג. וכשיטת **המאמר מרדכי** (ס"ק א) שהתירו כל דבר ולא רק אכילה ושתיה, וחולק על **המגן אברהם** (ס"ק ב) שהתירו רק אכילה ושתיה.

שמחזיקים כך את בית הכנסת שלהם, אך הם מפסידים את מעלת התפילה בבית הכנסת.

והוסיף (לקט שאלות המצויות חלק ד עמוד לד) שהזמן להתנות הוא כמו שמצינו בכלי המשכן וכדומה שעבודתו מחנכתו, בכך שעושים שם עבודת הקודש חל בהם הקדושה, כך בבית כנסת בפעם הראשונה שמתפללים בו, חל במקום קדושת בית הכנסת, ואז יש לכוין שיהא בו רק דין בית שמתפללין שם, ולא קדושת בית הכנסת.

לדעת **הגרש"ז אויערבאך זצ"ל** (מנשים באהל עמוד כג), הליכות שלמה תפילה פרק יט סעיף א) אם בנו בית ובאחד הקומות מתפללים ולומדים בו, אם מתנים מראש שלא יהיה מקדישו לשם כך, מותר לערוך בו סעודות מצוה, וכן לדבר בו שיחת חולין. והנהוגים להקל באכילה ושתיה ובשיחת חולין לצורך, יש להם על מי יסימכו, אך אם אפשר יש להחמיר.

בשו"ת אמרי יוסף (חלק ב סימן קצג), כתב שנהוגים לסמוך על הסוברים שגם בישובם מועיל תנאי, ועל כן נהגו היתר לאכול בבית המדרש.

בשדי חמד (אספת דינים מערכת ביהכ"ס אות מ"ם), מחה על מי שאוכל 'תיקון' לנפטר ביארצייט, שאף אם יש בו תיקון לנפטר, אין זה מצרכי בית הכנסת ואין להתיר אף אם התנו, ובפרט ששותים י"ש שיכול להגיע לקלות ראש.

וכתב על כך בספר **ארחות חיים** (סימן קנא סעיף יא) שנהגו בזה היתר וסתמו כהתנו על דעת מנהג שנהגו.

בספר **צדקה ומשפט** (פרק יב סעיף כג), הביא מחלוקת הפוסקים מה הדין כשרוצה להקדיש את בית הכנסת לזמן, האם חלה בו קדושה - דבר מצוי בירידיים או בימי נופש, כאשר כשרוצים לייחד מקום לבית הכנסת לפרק זמן מוגבל.

כתב **בשבט הלוי** (חלק יא סימן מא) מבואר בשו"ע שתנאי בבית הכנסת מועיל דוקא לשעת חורבנו, אבל בישובו לא מהני שום תנאי, ובארץ ישראל גם בחורבנו לא מועיל תנאי, ואמנם יש פוסקים שכן מועיל גם בארץ ישראל, אבל לפחות על אכילה ושתיה ודאי לא מועיל תנאי, ורק הקלו גם בלי תנאי לענין קדושת בית המדרש. שמותר לאכול שם מדוחק, ולדעת הרמ"א מותר לתלמיד חכם אפילו שלא מדוחק.

ולענין סעודת מצוה בלי קלות ראש נהגו להקל קצת, אך עדיף שלא להשתמש בהיתר זה רק כשאי אפשר, ומכל מקום אפשר לעשות תנאי, שאם יקרה שצריכים מאד יוכלו להשתמש בזה לצורך תלמוד תורה ולצורך מצוה כשאי אפשרות אחרת.

וכתב **בתשובות והנהגות** (כרך א סימן קסה-קסו), כרך ב סימן תקלו) שאין להתנות שלא יחול קדושה כלל, כי

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' קדושת בית הכנסת

גליון זה מודפס לעורר לב המעיין בלבד ולא לטמון עליו למעשה גליון 272

הבונה בית כנסת חדש - האם ראוי לעשות תנאי

יש לעיין בבנין בית הכנסת או בית המדרש חדש האם ראוי לעשות תנאי כדי להאכיל עניים במקום החדש (כחומר בבה"ל עי' להלן עוד נימו), או דילמא עדיף לא לעשות תנאי וכן עשי' זה מחלישים את קדושת בית הכנסת. ונאריך מצדדים מכאן ומכאן, כיון שחלק מהמסאילה היא על מה מיועד הבית המדרש, ולמה מיועד הבית המדרש. וכן נימ' אם יש צורך לעשות קידושים בבית ואין אולם או מקום אחר.

סיובת לא לעשות תנאי

1) מחלישים בכך את קדושת בית המדרש: לפום ריהטא ודאי עדיף לא לעשות שום תנאי כיון שמחלישים בזה את קדושת בית הכנסת, והשראת השכינה.

2) ועשו לי מקדש: עוד יש בזה חסרון של מצות ועשו לי מקדש. וכמו בזה בית הכנסת שהוא בית ד', ולא מקיימים מצוה בשלימות. וכמו בזה עם כל הידורים, לא פחות מכך ראוי וכמו התורה על כל הידורים, לא פחות מכך ראוי לבית השם שיהא מקום קדוש עם כל הידורים בלי תנאים.

3) דתבן זאת רק לשיטתם, וכי' היוצא מדברינו הוא דיש שלש חלוקים:

1) קלות ראש גדול - כמו חשבונות ושחוק והתול וכיוצא בזה, אף בבל והתנו אסור (בין ביטובין בין בחורבנו).

2) תעמשי חול - שאין בהם קלות ראש כלל, מוכח מהמג"א

דמהני תנאי מכל מקום.

3) לעיין אכילה ושתיה וכיוצא בזה דיש בו קצת קלות ראש, בבבל מהני תנאי עכ"פ לדעת השו"ע, ולכמה פוסקים אף בישובה להאכיל שם עניים כשהמקום חדוק, ולפי דברינו אף בארץ ישראל אפשר דיש להקל בכל זה.

ישיבת מיר

שמענו **מאחד מגדולי הרבנים שליט"א** בישיבת מיר שהיה מעורב בבנין בתי המדרשות ביחד עם **מורינו ראש הישיבה הגרני"ע פינקל זצוק"ל**, שלא יזכר בבנין שום אחד מבתי המדרשות שעשו תנאי על קדושת בית הכנסת. וסיים הרב הגאון שליט"א שאעפ"כ אינו יכול להעיד על כך¹ ישאל ראינו אינו ראייה.

ולכן בכל בני המדרשות בניינים של ישיבת מיר יש קדושת בית המדרש עם כל החומרא שבדבר לפני מה שידוע לנו). ורק הותר לתלמידי חכמים שקבועים עם כל היום, לאכול ולישון ושאר שימושים כדי להימנע מביטול תורה. (וכן שאר צורכי מצוה כשארן מקום אחר). וכן נוהגים שלא עושים שם קידושים וכו'.

ובעת עם מחלת הקורונה נש"א"א לאכול ביחד בחדר אוכל ומחולק מנות נפרדות) אכילה בבית המדרש הותר רק לת"ח ותלמידיהם הקבועים שם.²

וכמו שגר צדק מקבל על עצמו עול מצוות שצריך להחליט או

ואף אם ע"י עשיית תנאי אולי יקל קצת חומר אסור דברים בטלים בבית המדרש (שלמעשה אין בזה מקור ברוח), ולא רוצים להיכשל בדברים בטלים, יש שדחו סטרא זו דאיכ' י"ל אל תבנה בית הכנסת (וכן שמענו **מאחד מגדולי הוראה שליט"א**).

וכמו שגר צדק מקבל על עצמו עול מצוות שצריך להחליט או

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל
לעת עתה ישוכנתו להמשיך בבתי כנסיות ובתי מדרשות עומדת שוב על כך המאוזנים, ועוררו גדולי ישראל להתחזק לשמור על קדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות, נמשך לכתוב על הנשא. **בהתקרב עלינו ימי בין המצרים:** ויהי צרון שבתחזקות בהלכות אלו של שמירת מקדש מעט, נזכה בקרוב 'לצאת מהבידוד' של כבר קרוב לאלפיים שנה, ולחזור לחיים הרגילים' של כלל ישראל, בבית המקדש שבנינו בבי"א.

לעשות תנאי בבנין בית הכנסת

כתב השו"ע (ס' קנא סעי' יא) אם בשעת בנין בית הכנסת התנו עליו להשתמש בו, מותר להשתמש בו, בחורבנו, אבל בישובו לא מהני תנאי.

ורכת **המשנה ברורה** (שם ס"ק לד), דוקא לאכילה ושתיה או לכנס בחמה מפני החמה וגושמים מפני הגשמים, דיש בזה משום קלות ראש אבל **לשאר תשמישים מהני תנאי** [מ"א],

וע' **בבאר הלכה** דכתב **בוה"ל** "ובאמת לא נזכר בכל הראשונים בדארץ ישראל לא מהני תנאי, והודשו דין זה רק בתוס' ונראה דתבן זאת רק לשיטתם, וכי' היוצא מדברינו הוא דיש שלש חלוקים:

1) קלות ראש גדול - כמו חשבונות ושחוק והתול וכיוצא בזה, אף בבל והתנו אסור (בין ביטובין בין בחורבנו).

2) תעמשי חול - שאין בהם קלות ראש כלל, מוכח מהמג"א

דמהני תנאי מכל מקום.

3) לעיין אכילה ושתיה וכיוצא בזה דיש בו קצת קלות ראש, בבבל מהני תנאי עכ"פ לדעת השו"ע, ולכמה פוסקים אף בישובה להאכיל שם עניים כשהמקום חדוק, ולפי דברינו אף בארץ ישראל אפשר דיש להקל בכל זה.

ישיבת מיר

שמענו **מאחד מגדולי הרבנים שליט"א** בישיבת מיר שהיה מעורב בבנין בתי המדרשות ביחד עם **מורינו ראש הישיבה הגרני"ע פינקל זצוק"ל**, שלא יזכר בבנין שום אחד מבתי המדרשות שעשו תנאי על קדושת בית הכנסת. וסיים הרב הגאון שליט"א שאעפ"כ אינו יכול להעיד על כך¹ ישאל ראינו אינו ראייה.

ולכן בכל בני המדרשות בניינים של ישיבת מיר יש קדושת בית המדרש עם כל החומרא שבדבר לפני מה שידוע לנו). ורק הותר לתלמידי חכמים שקבועים עם כל היום, לאכול ולישון ושאר שימושים כדי להימנע מביטול תורה. (וכן שאר צורכי מצוה כשארן מקום אחר). וכן נוהגים שלא עושים שם קידושים וכו'.

ובעת עם מחלת הקורונה נש"א"א לאכול ביחד בחדר אוכל ומחולק מנות נפרדות) אכילה בבית המדרש הותר רק לת"ח ותלמידיהם הקבועים שם.²

וכמו שגר צדק מקבל על עצמו עול מצוות שצריך להחליט או

ואף אם ע"י עשיית תנאי אולי יקל קצת חומר אסור דברים בטלים בבית המדרש (שלמעשה אין בזה מקור ברוח), ולא רוצים להיכשל בדברים בטלים, יש שדחו סטרא זו דאיכ' י"ל אל תבנה בית הכנסת (וכן שמענו **מאחד מגדולי הוראה שליט"א**).

וכמו שגר צדק מקבל על עצמו עול מצוות שצריך להחליט או

¹ והוסף שמסתברא שהיה מרן הגר"ש וואנר זצ"ל אומר שאין לעשות תנאי, אבל לא שמענו ערות על כך. (מי שמברר עם תלמידיו, או שומע ערות על כך, נא להודיע לנו). וכן בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל שמענו שפעם הורה לבית הכנסת בחו"ל שלא לעשות תנאי (מהגר"ש שוב שליט"א), אבל יתכן מאד שתיה עוד צדדים בשאלה, ובכלו הכי בתי כנסיות שבכל על תנאי הם עשויין.

² מי שיש עות שעשו תנאי על אחד מבתי המדרשות נא להודיע לנו, כמדימה לעוד מספר שנים שמענו שבהם אכיל הישי' של בית שלום (1) - שהוא רק בית המדרש זמני, אבל לא התברר לנו היטב דבר זה, ויתכן מאד שכבר יש בו קדושת בית המדרש במלא החומרה.

³ יש עיין אף צריכים לאכול דוקא בבית המדרש שבו הוא לומד, ושמענו סטרא ממנה ת"ח סבל הביניים של ישיבת מיר הם כבית המדרש אהת. (דלא מצינו שחייבים לשבת ולאכול דוקא בתוך ד' אמות).

משיב כהלכה

שאלה: איזה דיבורים מותרים, ואילו אסורים - בבית הכנסת?

פירוט הדינים באופנים הבאים, שאלת שלום, שיחת חולין, דיבור לצורך, שיחה לצורך פרנסה, לומר 'אסותא' צו געזונט' 'לבריאות'?

האם מועיל תנאי לענין דיבור בבית הכנסת? האם יש חילוק בין דיבור קצר לארוך, בין תלמיד חכם לעם הארץ, בין שבת ליום חול, בין דיבור מותר ללשון הרע?

מקורות לענין: גמ' (מגילה דף כה.). רמב"ם (תפילה פרק יא הלכה ו), שו"ע ומשנ"ב (או"ח סימן קנא סעיף א, יו"ד רמז סעיף יז), אליה רבה (סימן סו ס"ק ב), ערוך השולחן (סימן קנא סעיף ה), חפץ חיים (עשין ז), כף החיים (סימן קנא ס"ק ח), מסורת השלחן (סימן ג).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגידיל תורה ולהאדירה, מומלץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמודות 'דרים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- פקס מספר 6507823-1532
- במייל 5047867@gmail.com

ברכת מזל טוב

לידיד הילכתא הג"ר שלום הלל יברוב שליט"א
לרגל שמחת הולדת בנו בשעתו"מ

יהי רצון שיזכה לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים

דינים העולים

א. ג' שיטות בתנאי:
תנאי מועיל רק בחורבנו ורק בכבל. תנאי מועיל גם בישובו. תנאי מועיל גם בישובו, אולם סומכים על התנאי רק בשעת הדחק.

ב. הכרעת השו"ע: התנו בשעת הבניין מועיל רק לחורבנו; בישובו לא מועיל תנאי. לתשמיש מגונה לא מועיל תנאי. בארץ ישראל לא מועיל תנאי. צריך תנאי מפורש, אבל סתמא אינו תנאי.

ג. הכרעת המשנ"ב: קלות ראש (חשבונות, שחוק וכו') - אסור בכל מקום ובכל מצב, ולא מועיל תנאי. תשמישי חול ללא קלות ראש - תנאי מועיל בכל מקום ובכל מצב. אכילה ושתיה - בכבל מועיל תנאי בחורבנו, ובדוחק אף בישובו; ובא"י - אפשר שיש להקל.

ד. מקום זמני: התנה להתפלל עד זמן פלוני - לאחר הזמן מותר בכל; בעת שמתפללים - אסור קלות ראש, מותר אכילה ושתיה.

ה. פוסקי' זמנני: אגרות משה - בחו"ל נוהגים להקל בתנאי אף שלא בשעת הדחק. חזו"א וקהלות יעקב - תנאי מועיל גם בא"י, הנותן רשות להתפלל בביתו, לא נעשה בית כנסת. הגריש"א - כשיש קדושת בית כנסת אין מועיל תנאי, ואם רוצים לאכול צריך לעשות תנאי שאין קדושת בית כנסת כלל. תשובות והנהגות - יתנו כן; עיקר הבית לתורה ותפילה, והשאר מותר לכל שימוש.

נושא הגיליון הבא:

'דיבור בבית הכנסת'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

ברכת מזל טוב לידיד הילכתא הג"ר פרץ דיסין שליט"א
לרגל שמחת נישואי בתו עב"ג החתן המופלג ירמיהו הכהן רובינשטיין
שליט"א בשעתו"מ בורא עולם בקנין השלם זה הבנין

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים יומי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בידורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא

מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...